

”הוויכוח” עם מוסקבה/ נתן אלתרמן

1

לאחר שדוברי ברית- המועצות באו”ם חשפו את אָפּיּה הנאצי המובהק של ישראל, החלה העתונות הסובייטית מפרסמת גם מאמרי-הסבר מאירי-עיניים, הבודקים את מקורו של נאציזם ישראלי זה. מתוך אחד המאמרים הללו מסתבר, למשל, כי מערכת-החינוך הישראלית שוקדת מזה שנים להקנות לתלמידים תחושה של גזע-אדונים וכי זכרונותיו של הנאצי סקורצ'אָני, שנשלח על-ידי היטלר בשעתו להוציא את מוסוליני משבי, הוא חומר של מקרא ולימוד בכיתות אצלנו.

יש לציין כי יפה עושים עתונינו כשהם מביאים דברים אלו ודומיהם לידיעתו של הקורא הישראלי בלי עודף חימה ובלי דברי-תוכחה מיותרים. גם יחסו של הקורא לחומר זה הוא בעיקרו יחס של סקרנות ותהיה, כדרך שהוא מתיחס לידיעות על מעשי-פליאה מעולם החי והצומח, כגון בעניין עגל בעל שלושה ראשים וכדומה. יחס זה אין פירושו זלזול בסכנה הסובייטית, או התעלמות ממשמעותם של דברים אלה לגבי יהודי רוסיה. אך שעה שאנו מוצאים כתוב בעתוני מוסקבה כי ישראל היא כיום המגשימה המובהקת של האידיאולוגיה הנאצית אנו יודעים שאין זה שייך כלל לתחום של ”נכון” או ”לא נכון”, ומי שיאמר כי זו דיבה-רעה או כזב-כפשוטו לא יגדיר את הדברים כהלכה. זוהי מהות שונה מן השקר ומן האמת. זוהי החלטה, רזולוציה. תאָזיס. מבחינה זו אין הדברים הללו נדבלים אף מהחלטות-היסוד שנתפרסמו לקראת יובל החמישים של המהפכה, כגון שמדיניותה של ברית-המועצות היא כיום מגדלור של אמונה ותקווה לכל האנשים הישרים שבעולם, וכדומה.

אף העיטורים שהפובליציסטיקה הסובייטית מעטרת בהם את העיבוד הספרותי של הרזולוציות הנ”ל, בענין ישראל, אינם משנים הרבה. לא לשווא אנו מקבלים את הגידופים, שבהם מכבדת אותנו העתונות הסובייטית- הן אם מדובר בכך שאנו כלבים שוטים והן אם מסתבר שאנו לסטים ותליינים אימפריאליסטים- בלי רתיעה ואף מתוך שמץ ענין. מבלי משים אנו אפילו מחפשים את הגידופים הללו בתוך המאמרים הדנים בעניננו, כמי שמחפש את הצימוק הפיקאנטי שסופו להמצא ולא להכזיב. אנו יודעים שכינויים אלה אינם אלא חלק מאוצר-המונחים הרשמי שנתאשר לשימוש, וכל הנוטל מתוכו יכול לעשות זאת ללא כל שילהוב מיותר, כדרך שהוא עושה שעה שהוא נעזר בלקסיקון למונחי חקלאות או וטרינאריה. אנו יודעים כי עטרות אלו של גידוף, אשר קשת גוונים שלהם כוללת הכל, החל ממוצצי-דם ועד מוכי צרעת, כבר עיטרו בשעתם את ראשיהם של אבות המהפכה המשחררת. אנו יודעים גם מקרים שבהם הוסרו עטרות אלו מראשי נושאייהן והוחלפו בזרי תיקון-טעות, תוך תהליך הנקרא ריהאביליטאציה, זו המתרחשת לרוב אחרי מותו של הכלב החי ואינה משנה הרבה גם כשהיא הופכת אותו לארי המת.

דמותה של ישראל, כפי שהיא משתקפת כיום בעתונות הסובייטית, אינה אפוא עניין לוויכוח עם "לגופם של דברים". הנוסחא הידועה ש"יש לנו ויכוח נוקב עם ברית-המועצות", נוסחה שנשתגרה כל-כך בפי מפ"ם, יש להניח כי אפילו בעליה עצמם חשים כיום כמה היא חלולה ונטולת משמעות. ויכוח כזה לא היה קיים מעולם. יש להניח שאפילו בימים כתיקונם היו אנשי שגרירות רוסיים מסתכלים בתמהון בבן-שיחם הישראלי שעה שהלה היה נכנס אתם בוויכוח ומשתדל להוכיח כי מדיניותה של ברית-המועצות כלפי ישראל אינה צודקת וחובה לראות את העובדות ולהיווכח, וכן הלאה בנוסח זה. יש להניח כי בתמהון מעין זה הסתכל גם השגריר הסובייטי צ'ובאחין בראש ממשלת ישראל, באותו לילה שבו הציע לו ראש הממשלה לנסוע יחד איתו מיד אל גבול הצפון על-מנת שיווכח כי דברי מכתבו של קוסיגין, בדבר שפעת הדיביזיות הישראליות המרוכזות על הגבול הסורי, אינם נכונים. מתברר כי הצעה זו נראתה לו לצ'ובאחין כל-כך לא ממין הטענה וכל-כך לא לענין עד כי הוא לא ראה צורך אפילו להגיב עליה.

לא, מעולם לא היה לנו ויכוח עם ברית-המועצות. הוויכוח האמיתי איתה התחיל אולי רק עכשיו, לאחר ניתוק היחסים הדיפלומטיים ולאחר מלחמת-ששת-הימים. ייתכן כי התבוסה הערבית היא הנימוק הישראלי הראשון שברית-המועצות שמה לב אליו וייתכן כי רק עמידתנו יל תוצאותיו המעשיות של נימוק ישראלי זה עשויה להביא את נציגי עולם-המחר לידי הקשבה ואולי אף לידי הבנה מיוחלת.

הספינות הסובייטיות העוגנות עכשיו בנמלי מצרים סמוך לסואץ, ייתכן כי הן לא רק אות-אזהרה אלא גם ראשית קשב. על-כל-פנים, איזור זה של הסואץ, שהוא אחד הכיכרות הראשיות של העולם, אינו כיום המקום האידיאלי לברית-המועצות לפתוח בו באש. להתערבות כזאת בשעה זו נחוצות אולי נקודות-סכסוך מעורפלות יותר מאשר דרישתה של ישראל לזכות חופש-השייט שהוכרה, למעשה, על-ידי העולם כולו. תעלה זו היתה אחד המפעלים הראשונים הגדולים של הזמן החדש, לפריצת מחסומי טבע וסלילת דרכי שיתוף ומגע בין האומות. תצעה זו בישרה בשעתה עידן חדש כדרך שכיום עושים זאת טילי החלל הנשלחים אל היקח. שליט מצרים, אשר חלקו במפעל זה הוא כחלקו בפיראמידות שליד קאהיר הכיר אותם עוד לפני שהליגה הערבית עלתה במחשבה מלפני הבורא. נימוק זה חשוב, כמובן, לסובייטים כקליפת השום, אך כל שאר נסיבות יוצרות מצב שאינו המצב האידיאלי להתערבות סובייטית פעילה יותר מאשר עד היום.

ברבור שהתפקיד הפאטאלי של ברית-המועצות במזרח-התיכון כיום הוא לרבים מבינינו לא רק עניין "בטחוני" בלבד. הרבה מדובר בענין "הזעזוע העובר על מפ"ם". בזמן האחרון תוכפים ב"על המשמר" מכתבי חברים, מן הצעירים יותר בעיקר, הטוענים שכיום, שלא כבמקרים הקודמים של "הסתאבות", "עלינו לא רק להסתייג מן העיוותים", אלא "יש לבדוק אם עלינו להוסיף לראות את ברית-המועצות כנושאת דגל הקדמה והסוציאליזם". עמדה זו ביטא אחד החברים בפסוק שכבר נהפך אף לאימרת-כנף, לאמור: "אפשר לבלוע צפרדעים, אך אין לבלוע קרוקודיל שלם".

רצוני לעמוד במילים ספורות על פסוק זה. אמנם אין הדקדוקים בענין זה חשובים כעת, אך דווקא משום שאותו פסוק מבטא תחושת-חירום טבעית ונכונה והוא עתיד להיקלט, אין לפסוח על צרימה שמצויה בו ושמוטב לא להניחה כמו שהיא.

רצוני לומר כי אותן צפרדעים שנבלעו ועוכלו לא היו מבחינה אובייקטיבית קטנות מן הקרוקודיל הנוכחי. בשנות משפטי מוסקבה, בשנות פראג, בשנות הטרור האדום שהחזיק מיליוני עבדים במחנות-כלא של הצפון, היה מקום לתהות לא פחות, אם לא יותר מאשר עכשיו בשאלות-יסוד של "נשיאת דגל הקידמה" על-ידי ברית-המועצות. שאלות היסוד הללו היו אולי באותן שנים בולטות ומשוועות לתשובה עוד יותר מאשר בשעה זו, שכן הן שיוועו מתוך תוכו של עולם-המחר, משרשי הוויתו הפנימית, ולא כמו עכשיו בגילויי מדיניות החוץ, היכולה להיות מובדלת, להלכה, מן המבנה הפנימי. האמת היא אפוא שאם נשמעים כיום במפ"ם קולות המגיעים כמעט עד לידי כפירה בעיקר בא הדבר לא משום שהצפרדעים שעוכו היו קרוקודילים, אלא מפני שהקרוקודיל של היום לועו פעור על מדינת ישראל. איני אומר זאת לגנות "הזעזוע" הפוקד את מפ"ם. אני אומר זאת רק כדי לקבוע כי מקורו של אותו זעזוע הוא לא בתחום "הוויכוח הנוקב שיש לנו עם ברית-המועצות" אלא ברובד המוחשי והחשוב יותר שבו מתחוללת בימים אלה ההתמודדות ההיסטורית של העם היהודי וגורלו. אותו זעזוע של מפ"ם, על אף צרימת-הלווי הנשמעת מתוכו, אין לדבר עליו באירוניה. זהו פרי תחושת-חירום קיצונית, אשר אחת מדוגמותיה המובהקות כיום היא המפלגה הקומוניסטית הישראלית שהתייצבה בגלוי נגד העמדה הסובייטית. זעזועים כאלה אינם דבר של מה בכך וייתכן כי הם צריכים להיות אפילו סימן ואות-זמן למפלגות אחרות הסבורות בטעות כי אין בהן עניינים המייחלים להזדעזעות, להתנערות מהערכות וקשרים ושיגרות של תמול.

רוחם העזה והמהירה של ימים אלה אינה יכולה שלא לסחוף ולגרוף את כל המיותר והמיושן. עלינו לדעת כי עם נפול מחיצות הגבולים הפיסיים, אם בירושלים ואם בגדה המערבית ואם בגולן ואם בסיני, אנו עומדים כיום, גם מבחינה רוחנית, בתוך מרחב חדש, פתוח ומפולש הן אל עברו ההיסטורי של העם והן אל עתידיותיו. רוח-הפרצים החזקה העוברת במפולש זה צריכה לשאת ולזרות את כל הטפל ולא להניח אלא את האומץ, הפכחון והאמונה. פרשת-דרכים זו שאנו עומדים בה כיום היא פקדון בידנו ועלינו להנחיל אותה להמשך תולדותיו של העם כשהיא פתוחה כמו בשעה זו אל העבר ואל העתידות גם יחד.